

Dysregulacja emocjonalna i poznawcze aspekty teorii umysłu a dojrzałość mechanizmów obronnych jako wskaźnik poziomu organizacji osobowości

Dominika Górska*

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTION DYSREGULATION, THEORY OF MIND AND DEFENSE MECHANISMS MATURITY AS AN INDICATOR OF LEVEL OF PERSONALITY ORGANIZATION

Emotion dysregulation and understanding behavior in mental state terms (theory of mind or mentalization) have been proposed as explanations for emotional disorders. Although the role of emotional aspects of theory of mind (an emotion oriented set of processes) in emotional disturbances is evident, the cognitive aspects of theory of mind are thought to fail to encapsulate the affect regulative aspects of interpreting behavior in mental state terms. This study aimed to examine the role of emotion dysregulation and cognitive aspects of theory of mind as predictors of maturity level of defense mechanisms, as indicators of the level of personality organization. Method: Two self-report measures were administered to 168 people (age: $M=33,56$, $SD=11,23$): *Defensive Style Questionnaire* (Andrews, Singh & Bond, 1993) measuring immature, neurotic and mature defense mechanisms and *Difficulties in Emotion Regulation Scale* (Gratz & Roemer, 2004) measuring emotion dysregulation. Moreover, the participants were tested using Happé's (1994) Strange Stories Test of a theory of mind. Results: Findings suggest a positive relationship between emotion dysregulation and immature and neurotic defense mechanisms, contrary to negative relationship between difficulties in emotion regulation and mature defense mechanisms. Results also supported the hypothesis of the independence of cognitive aspects of theory of mind and defense mechanisms maturity. As expected, the groups of participants with various defense mechanisms profile differed in emotion dysregulation but not in theory of mind, excluding double bluff task, which is rather connected with mentalization than with theory of mind.

Key words: emotion dysregulation, theory of mind, defense mechanisms

W ostatnim czasie jednymi z najczęściej stosowanych pojęć do wyjaśniania różnych zjawisk z zakresu psychopatologii emocji są pojęcia dysregulacji emocjonalnej oraz teorii umysłu czy mentalizacji. Pierwsze z nich jest terminem ponadparadygmatycznym, odnoszącym się do zaburzeń całego spektrum procesów regulacji emocji (Gross i Feldman Barret, 2011; Linehan i in., 2007). Z kolei pozostałe terminy dotyczą zdolności do rozważania co dzieje się w cudzym umyśle, przypisywania innym stanów umysłowych wyjaśniających czyjeś zachowanie (Choi-Kain i Gunderson, 2005). Nie bez przyczyny pojęcia te pojawiły się w kontekście zaburzenia osobowości *borderline*, dysregulacja emocjonalna w koncepcji M. Linehan (1993), a teoria umysłu w rozszerzonej wersji w postaci mentalizacji w ujęciu Fonagy'ego (1991), gdyż stanowią ważny wkład w rozumienie tego zaburzenia. Do tej pory

jednak w modelach badawczych znaczenie tych zjawisk było weryfikowane oddzielnie (np. Gratz i in., 2006), dopiero w prekursorskich badaniach Sharp i współpracowników (2011) połączono te pochodzące z różnych tradycji badawczych konstrukty, ujawniając znaczenie dysregulacji emocjonalnej jako mediatora zależności pomiędzy mentalizacją a zaburzeniem *borderline*.

Niniejsze badania również łączą konstrukty dysregulacji emocjonalnej i teorii umysłu, choć realizują nieco odmienne cele. Po pierwsze nie podejmują próby wyjaśnienia konkretnej formy psychopatologii, ale odnoszą się do jednego ze wskaźników poziomu organizacji osobowości – dojrzałości mechanizmów obronnych w ogólnej populacji, nie w grupach klinicznych. Dojrzałe, neurotyczne i niedojrzałe mechanizmy obronne (oraz ich konfiguracja) traktowane są jako względnie stabilne wzorce osobowościowe będące miarą ogólnego poziomu dojrzałości osobowości (Caligor i in., 2007) i poziomu adaptacji (Perry i Bond 2005). Po drugie mają na celu sprawdzenie, czy wielokrotnie potwierdzone w badaniach związku pomiędzy dysregulacją emocjonalną a konkretnymi for-

* Korespondencję dotyczącą artykułu można kierować na adres: Dominika Górska, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań
e-mail: domigor@amu.edu.pl

mami zaburzeń emocjonalnych (np. Roemer i in., 2005, Liverant i in., 2008), występują również w odniesieniu do poziomów organizacji osobowości. Po trzecie wykorzystują tylko poznawcze, w odróżnieniu od emocjonalnych, aspekty teorii umysłu. W ten sposób podejmują próbę odpowiedzi na ważne z perspektywy klinicznej pytanie: czy zdolność do myślenia o innych osobach w kategoriach ich przekonań pełni taką samą funkcję jak rozumienie zachowania innych w kategoriach wpływu ich myśli na emocje (Sharp, 2006), przy równoczesnej aktywacji własnego systemu odniesienia, pobudzeniu emocjonalnym np. aktywacji schematu emocjonalnego (Bucci, 2005) czy systemu przywiązania (Fonagy i Bateman, 2006). Innymi słowy czy poznawcza teoria umysłu pełni funkcję regulacyjną tak jak mentalizacja, czy umożliwia transformację prymitywnych stanów emocjonalnych w bardziej dojrzałe formy (Choi-Kain i Gunderson, 2005), co w efekcie oznacza dojrzałe funkcjonowanie struktur osobowości.

DOJRZAŁOŚĆ MECHANIZMÓW OBRONNYCH JAKO WSKAŹNIK POZIOMU ORGANIZACJI OSOBOWOŚCI

Mechanizmy obronne zgodnie z założeniami teorii psychoanalitycznych stanowią sposoby obrony ego przed wewnętrznymi i zewnętrznymi zagrożeniami, konfliktami emocjonalnymi i związanymi z nimi przykrymi afektami (Moore i Fine, 1996; Perry i Bond 2005). W tradycji psychoanalitycznej istnieje podział mechanizmów obronnych na pierwotne, bardziej prymitywne, oraz wtórne, dojrzałe (McWilliams, 2009). Mechanizmy niższego rzędu odnoszą się do granicy pomiędzy *self* a światem, są charakterystyczne dla prewerbalnych etapów rozwoju, w których zasada rzeczywistości nie jest osiągnięta, dominuje proces pierwotny i zaznaczony jest brak odrębności i stałości obiektów zewnętrznych. Działają w sposób globalny i niezróżnicowany, są prelogiczne, prewerbalne, oparte na wyobraźni. Z kolei dojrzałe mechanizmy obronne związane są z wewnętrznymi granicami np. pomiędzy strukturami aparatu psychicznego. Wywołują specyficzne transformacje myśli, odczuć, wrażeń sensorycznych i zachowań lub ich kombinacji. Ich dojrzałość związana jest z osiągnięciem zasady rzeczywistości oraz zdolności do rozumienia odrębności i stałości obiektów zewnętrznych.

Poziom dojrzałości mechanizmów obronnych, obok zdolności do testowania rzeczywistości, dojrzałości relacji z obiektem oraz stopnia integracji tożsamości, konceptualizowany jest jako podstawowy strukturalny wskaźnik organizacji osobowości (Clarkin, Yeomans i Kernberg, 2006). Oznacza to, że są one stabilnymi, powtarzającymi się w określonych warunkach wzorcami funkcjonowania psychologicznego. W podejściu Kernberga (Caligor, Kernberg i Clarkin, 2007) mechanizmy obronne klasyfikowane są w trzech grupach: 1) dojrzałe obrony, 2) oparte na wyparciu albo obrony „neurotyczne” oraz 3) oparte na rozszczepieniu albo obrony prymitywne. Dojrzałe obrony takie jak tłumienie, antycypacja, altruizm, hu-

mor i sublimacja stanowią adaptacyjne i elastyczne mechanizmy radzenia sobie. W sytuacjach prowokujących niepokój umożliwiają optymalne lub przy minimalnym poziomie stresu radzenie sobie bez usuwania konfliktu ze świadomości czy utrzymywania oddzielnie pozostających w konflikcie aspektów życia emocjonalnego. Obrony neurotyczne to zorganizowane wokół wyparcia obrony utrzymujące poza świadomością konfliktowe aspekty wewnętrznego doświadczenia, należą do nich, oprócz wyparcia: reakcja upozorowana, dojrzałe formy projekcji, przemieszczenie, izolacja afektu i intelektualizacja. Z kolei obrony charakterystyczne dla niskiego poziomu organizacji osobowości podtrzymują rozszczepienie, rozdzielając przeciwstawne aspekty świadomych doświadczeń w celu uniknięcia konfliktu. Wśród nich znajdują się: prymitywna idealizacja, dewaluacja, identyfikacja projekcyjna, onnipotentna kontrola oraz prymitywne formy zaprzeczania. Empiryczne potwierdzenie zróżnicowania dojrzałości mechanizmów obronnych w zależności od poziomu organizacji osobowości uzyskano w badaniach, m. in. przy zastosowaniu testów projekcyjnych (Hibbard i in., 2010).

CZY DYSREGULACJA EMOCJONALNA WYJAŚNIA POZIOM ORGANIZACJI OSOBOWOŚCI?

Dysregulacja emocjonalna, podobnie jak regulacja emocji, jest niebywale złożonym konstruktem (Bridges, Denham i Ganiban, 2004; Eisenberg i Spinrad, 2004). Całościowa (uporczywa) dysregulacja oznacza niezdolność do regulacji emocji, nawet przy największym wysiłku, dotyczy szerokiego wachlarza emocji, wielu kontekstów sytuacyjnych i poważnych problemów adaptacyjnych (Linehan i in., 2007). Wśród wielu kryteriów dysregulacji emocjonalnej wskazuje się m. in. na jej konsekwencje w postaci nieudanej redukcji niepożądanego afektu oraz długoterminowych kosztów przeważających nad korzyściami z krótkotrwałej redukcji afektu (Campbell-Sills i Barlow, 2007). Pojęcie to jest z powodzeniem stosowane do wyjaśniania różnych zaburzeń, nie tylko osobowości *borderline* (Linehan, 1993; Gratz i in., 2006), ale także zaburzeń lękowych (Borkovec i Newman, 1998) czy afektywnych (Liverant i in., 2008). Badania te wyraźnie potwierdzają znaczącą rolę trudności w regulacji emocji w patomechanizmie zaburzeń, w związku z tym w niniejszych badaniach podjęta została próba sprawdzenia czy analogiczne zależności występują także w odniesieniu do poziomu dojrzałości struktur psychicznych w ogólnej populacji. Jak już wspomniano jako wskaźnik organizacji intrapsychicznej wykorzystano poziom dojrzałości mechanizmów obronnych, w związku z tym omówienia wymaga jeszcze jedna kwestia: częściowe nakładanie się znaczeń tych terminów. Za pojęciami dysregulacji emocjonalnej i mechanizmów obronnych stoją różne sposoby konceptualizacji i tradycje badawcze, pierwsza wyraźna z nurtu biopsychospołecznej i teorii emocji, druga z tradycji psychoanalitycznej. Choć oba terminy dotyczą organizowania życia emocjonalnego, w odniesieniu

do mechanizmów obronnych akcentowana jest przede wszystkim ich obronna funkcja wobec doświadczania emocji. Natomiast dysregulacja emocjonalna obejmuje cały proces emocjonalny (w tym aspekty procesualne i strukturalne), dezadaptacyjne (nie tylko obronne) strategie regulacji emocji w krótkiej i dłuższej perspektywie czasowej oraz ich konsekwencje. Pojęcia te nie są więc tożsame, zarówno w zakresie treści, jak i sposobu operacjonalizacji proponowanym w niniejszych badaniach.

CZY STRUKTURA OSOBOWOŚCI ZALEŻY OD TEORII UMYSŁU?

Pojęcia teorii umysłu i mentalizacji (czasem także inteligencji społecznej i społecznego poznania), stosowane są zamiennie na określenie zdolności do interpretowania zachowania innych w kategoriach zawartości ich umysłu (przekonań, pragnień, uczuć, motywacji, potrzeb, myśli, intencji). Choć oba terminy łączy idea wnioskowania na podstawie wewnętrznych stanów innych, w przeciwieństwie do wysuwania wniosków w oparciu o obserwowalne, fizyczne skutki, jednak wciąż nie jest jasne czy mogą być one traktowane jako terminy identyczne czy tożsame, szczególnie w odniesieniu do pełnionych przez nie funkcji (Sharp, 2006). Z perspektywy zarówno dysregulacji emocji, jak i dojrzałości struktur osobowości istotne jest pytanie o to czy teoria umysłu, podobnie jak mentalizacja, spełnia funkcje regulacyjne wobec emocji?

Teoria umysłu dotyczy zdolności do przypisywania innym osobom stanów mentalnych w celu rozumienia i przewidywania ich zachowań społecznych (Baron-Cohen i in., 2008). Źródła teorii umysłu lokuje się w badaniach wyjaśniających zdolność szympanсів do przewidywania zachowań aktora na podstawie jego fałszywego przekonania, a nie rzeczywistości (Premack i Woodruff, 1978). Wraz z rozwojem badań pojęcie teorii umysłu się różnicowało. Wyróżniono dwa procesy: detekcja i dekodowanie stanów mentalnych na podstawie informacji dostępnych obserwacji oraz wnioskowanie o stanach mentalnych by wyjaśnić lub przewidywać czyjeś zachowanie (Sabbagh, 2004). Pierwszy z nich zawiera bardzo podstawowe umiejętności rozpoznawanie rozpoznawania punktu koncentracji na podstawie kierunku wodzenia wzrokiem, drugi bardziej zaawansowane kompetencje jak odróżnianie prawdy od kłamstwa czy przewidywanie czyichś zachowań na podstawie fałszywych przekonań. Paradigmat fałszywych przekonań stał się podstawowym sposobem badania teorii umysłu, jednak zaobserwowano paradoksalny kontrast pomiędzy niezdolnością trzyletnich dzieci do wykonywania testu fałszywych przekonań przy ich ewidentnej zdolności do negocjowania w codziennych społecznych interakcjach (Hughes i Leekam, 2004), co zapoczątkowało pytania o znaczenie teorii umysłu dla dziecięcych kompetencji społecznych. Wskazywano także, że teoria umysłu i paradygmat fałszywych przekonań są zbyt wąskie i nie obejmują aspektów relacyjnych i związanych z regulacją afektu w interpretowaniu zachowania w kategoriach stanów emocjonalnych (Carpendale i Chandler,

1996; Fonagy, 2008). Wprowadzono więc rozróżnienie pomiędzy teorią umysłu a empatią, funkcją interpretacyjną skoncentrowaną na poznaniu i komplementarną wobec niej funkcją interpretacyjną zorientowaną na emocje i afekt (Baron-Cohen i in., 2008).

Z połączenia pojęcia teorii umysłu i psychoanalitycznej idei symbolizacji wywodzi się koncepcja mentalizacji (Fonagy, 1991; Choi-Kain i Gunderson, 2005). W trakcie rozwoju koncepcji mentalizacja okazała się być czymś więcej niż tylko teorią umysłu, niż rozumieniem, że inni mogą mieć przekonania, które motywują ich zachowania (Sharp, 2006). Oznacza to, że ten, kto potrafi mentalizować, to nie tylko ten, który wykonuje poznawcze zadania mentalizacyjne (test fałszywych przekonań), ale także to ktoś, kto widzi związki pomiędzy myślami i wpływem myśli na uczucia i pragnienia (Sharp, 2006). W ten sposób akcentowane są także te funkcje mentalizacji, które wywodzą się z symbolizacji definiowanej jako proces psychiczny, w którym jedna rzecz reprezentuje inną, nieobecną, pobudzając zdolność do fantazjowania i organizowania przestrzeni umysłowej, która pełni także funkcje regulacyjne ograniczając bezpośrednie rozładowanie popędu, transformując popędy i impulsy w bardziej zorganizowane doświadczenia (Moore i Fine, 1996; Bucci, 2005, 1997; de Mijolla, 2005).

Badania nad ujawnianiem się deficytów w mentalizacji uwypukliły kolejne różnice między mentalizacją a teorią umysłu. Na ich podstawie Fonagy i Bateman (2006) postulują manifestowanie dysfunkcji w mentalizacji tylko w sytuacji, gdy system przywiązania jest aktywny a dysfunkcja mentalizacyjna jest skojarzona z negatywnym afektem. Choć w wielu badaniach rzeczywiście obserwowano związki pomiędzy niskim poziomem mentalizacji a różnymi formami zaburzeń, to istotną rolę odgrywała aktywacja systemu przywiązania, a więc zastosowana w warunkach badania metoda i jej potencjalna zdolność wywoływania tej aktywacji. Mentalizacja okazywała się znaczącym predyktorem behawioralnych konsekwencji wtedy, gdy była mierzona w kontekście pobudzenia systemu przywiązania (pomiar funkcji refleksyjnej w wywiadach dotyczących przywiązania), natomiast nie wykazywała tych związków gdy była mierzona niezależnie (przy zastosowaniu metody opartej na detekcji stanów emocjonalnych – *Test oczu* Barona-Cohena) (Fonagy, 2008). Założenie, że manifestowanie deficytów w symbolizacji związane jest z pobudzeniem schematu emocjonalnego jest także gruntownie uzasadnione w koncepcji wielokrotnego kodowania Bucci (2005, 2007, 2011).

Sugestia, że deficyty zdolności do mentalizacji związane są nie tylko z konkretnymi zaburzeniami, ale także z poziomem organizacji osobowości (Diamond i Kernberg, 2008) znalazła swoje potwierdzenie w dwóch badaniach, w których do pomiaru mentalizacji wykorzystano metodę do badania funkcji refleksyjnej w wywiadzie zakładającą pobudzenie systemu przywiązania (Müller, i in. 2006; Fischer-Kern, i in., 2010). Były one prowadzone na próbach klinicznych: mieszanej (depresja i zaburzenia

odżywiania) i osobowości *borderline*. Wykazano istotne zależności pomiędzy mentalizacją a dojrzałością struktury osobowości, w pierwszym z tych badań opisano także związek o umiarkowanej sile pomiędzy funkcją refleksyjną a poziomem dojrzałości mechanizmów obronnych (Müller, i in., 2006).

W kontekście celów niniejszych badań – wstępnego różnicowania funkcji teorii umysłu i mentalizacji – szczególnie interesujące są próby zastosowania paradygmatu fałszywych przekonań do wyjaśniania, nie jak dotychczas takich zaburzeń jak autyzm, zespół Aspergera czy schizofrenia, ale zaburzeń lękowych, których psychopatologia polega na dominacji dysfunkcji emocjonalnych. Wykazano w nich, że w zaburzeniach lękowych (tu: obsesyjno-kompulsywnym) podstawowa zdolność rozumienia zachowań innych w kategoriach stanów umysłu jest zachowana, tzn. nie występują w tym zakresie różnice w porównaniu z grupą kontrolną (Sayin i in., 2010). Wyjątek stanowi zadanie typu podwójny błąd, wymagające trzeciorzędowego wnioskowania (Happé, 1994), co autorzy interpretują odwołując się do mentalizacji: zaawansowane umiejętności związane z paradygmatem fałszywych przekonań wymagają pewnych zdolności wychodzących poza teorię umysłu, a więc mentalizacji (Sayin i in., 2010). Wynika z tego ważna sugestia, że deficyty w mentalizacji mogą występować nawet wtedy, gdy teoria umysłu jest zachowana, jak ma to miejsce w przypadku zaburzeń lękowych. Ta hipoteza ma także swoje implikacje odnośnie odmiennych funkcji teorii umysłu i mentalizacji w zakresie regulowania stanów emocjonalnych oraz w patogenezie różnych form zaburzeń.

W związku z postawionymi powyżej pytaniami celem przeprowadzonych badań było testowanie hipotez o związkach pomiędzy poziomem dojrzałości mechanizmów obronnych jako wskaźnika poziomu organizacji osobowości a dysregulacją emocjonalną i poznawczymi aspektami teorii umysłu. Na podstawie wyników badań wskazujących na znaczenie dysregulacji w zaburzeniach emocjonalnych przewidywano wystąpienie analogicznej roli dysregulacji emocji w odniesieniu do różnych typów mechanizmów obronnych i ich konfiguracji odzwierciedlającej poziom dojrzałości osobowości. Ponadto uwzględniając różnice między teorią umysłu i mentalizacją podjęto próbę sprawdzenia czy teoria umysłu, podobnie jak mentalizacja, wykazuje związki z dojrzałością mechanizmów obronnych, co sugeruje pełnienie funkcji regulacyjnych wobec emocji, czy może jest odwrotnie – jest niezależna od poziomu organizacji osobowości.

METODY

UCZESTNICZY

W badaniach wzięły udział osoby z ogólnej populacji ($N=168$, w tym 65.5% kobiet), w wieku od 20 do 60 lat ($M=33.56$, $SD=11.23$). Grupa była zróżnicowana pod względem wykształcenia, najwięcej osób posiadało wykształcenie wyższe (41.7%) oraz niepełne wyższe (20.8%),

następnie średnie ogólne i zawodowe (11.9% i 11.3%), w grupie znalazły się także osoby z wykształceniem policealnym/pomaturalnym (7.1%), zawodowym (5.4) % i podstawowym (1.2%), jedna osoba nie zadeklarowała swojego wykształcenia.

NARZĘDZIA

Kwestionariusz Stylów Obrony (DSQ-40, *Defensive Style Questionnaire*, Andrews, Singh i Bond, 1993) jest popularnym narzędziem do pomiaru dojrzałości mechanizmów obronnych. Szacuje nasilenie 20 różnych mechanizmów, z których każdy przyporządkowany jest do jednej z trzech grup wyodrębnionych na podstawie analizy czynnikowej: niedojrzałe, neurotyczne i dojrzałe. Do grupy niedojrzałych należy 12 mechanizmów obronnych, m. in. rozszczepienie, zaprzeczenie czy somatyzacja, do neurotycznych 4, wśród których są: reakcja upozorowana, idealizacja, anulowanie i pseudoałtruizm, do dojrzałych włączono także 4 mechanizmy: sublimacja, humor, antycypacja i tłumienie. Każdy z dwudziestu mechanizmów opisany jest przez dwie pozycje testowe, które szacowane są na 9-cio stopniowej skali Likerta od 1 („twierdzenie wcale Ciebie nie charakteryzuje”) do 9 („twierdzenie odnosi się do Ciebie całkowicie”). Skala ta charakteryzuje się dobrą rzetelnością, w niniejszych badaniach α Cronbacha=.83.

Skala Trudności w Regulacji Emocji (DERS, *Difficulties in Emotion Regulation Scale*, Gratz i Roemer, 2004) jest narzędziem szacującym ogólny poziom problemów regulacyjnych w funkcjonowaniu emocjonalnym. Dostarcza informacji o następujących obszarach dysregulacji emocji: braku akceptacji, świadomości i rozumienia własnych emocji, trudności w zaangażowaniu się w zachowania ukierunkowane na cel podczas doświadczania negatywnych emocji oraz trudności z kontrolą impulsów, a także o ograniczonym dostępie do adaptacyjnych strategii regulacji emocji, które mogą modulować reakcje emocjonalne. W skład narzędzia wchodzi 36 pozycji, każda z nich opisana na skali Likerta punktowanej od 1 (prawie nigdy [0–10%]) do 5 (prawie zawsze [91–100%]). Metoda ta była z powodzeniem stosowana do oceny dysregulacji emocji w różnego typu zaburzeniach emocjonalnych (np. Soenke, Hahn, Tull i Gratz, 2010; Gratz i in., 2006; Górska i Jasielska, 2010). W prezentowanych badaniach rzetelność okazała się wysoka i wynosiła α Cronbacha=.9.

Test *Dziwne Historyjki* (*Strange Stories*, Happé, 1994) to metoda do badania teorii umysłu, przeznaczona także dla osób dorosłych, składająca się z zestawu krótkich historyjek dotyczących zachowań bohaterów w codziennych sytuacjach. Zadaniem osoby badanej jest wyjaśnienie zachowania bohaterów. Poprawne wykonanie tych zadań wymaga odwołania się w uzasadnieniu do stanów umysłowych takich jak pragnienia, przekonania i intencje, a czasami do teorii umysłu wyższego rzędu, czyli przekonań bohatera na temat wiedzy innego bohatera (White, Hill, Happé i Frith, 2009). W badaniach zasto-

sowano 5 historyjek odwołujących się do teorii umysłu, m. in. kłamstwo, niewinne kłamstwo (*white lie*) oraz podwójny bluff. To ostatnie jest trudniejsze niż zadania pierwszego i drugiego rzędu, gdyż rozumienie historyjki w podwójnym bliefie, jak sugeruje Happé (1994) wymaga „teorii umysłu trzeciego rzędu” („on wie, że oni myślą, że on kłamie”), co pozwala oszacować także bardziej zaawansowane kompetencje mentalistyczne. Przykładowa historyjka brzmiała: „Włamywacz, który właśnie obrabował sklep, ucieka z miejsca przestępstwa. Podczas biegu upuszcza rękawiczkę, co zauważa przechodzący niedaleko policjant. Policjant nie wie, że ten człowiek jest złodziejem, ale chce mu powiedzieć o zgubionej rękawiczkę. Krzyczy: «Hej ty! Stój». Włamywacz odwraca się i widząc policjanta podnosi ręce do góry i przyznaje się do włamania do pobliskiego sklepu. Dlaczego włamywacz zachował się w ten sposób?”. Trzech sędziów kompetentnych oceniało odpowiedzi przyznając od 0-2 punktów w każdej historyjce (White in., 2009). Dwa punkty można było otrzymać za odpowiedź w pełni prawidłową, będącą uzasadnieniem odwołującym się do stanów mentalnych, która zawierała odniesienia do myśli, uczuć, pragnień, cech i skłonności (m in. takie terminy jak: chce, obawia się, wie, myśli, udaje, kłamie). Jeden punkt przyznawano za częściowo poprawne uzasadnienie (np. odwołanie się do faktów, a nie do stanu umysłu), zaś 0 za niepoprawne wnioskowanie, czyli odwołanie się do czynników nieprawdziwych lub nie związanych z tematem. Zgodność sędziów była wysoka, wartość współczynnika W Kendala wynosiła od .94 do .89 w zależności od historyjki. Suma wyników we wszystkich historyjkach stanowiła wskaźnik ogólny teorii umysłu.

WYNIKI

W celu weryfikacji hipotezy o związkach pomiędzy poziomem trudności w regulacji emocji a typami mechanizmów obronnych obliczono współczynniki korelacji *r*-Pearsona pomiędzy tymi zmiennymi. Zaobserwowano umiarkowane dodatnie związki pomiędzy dysregulacją emocjonalną a niedojrzałymi i neurotycznymi mechanizmami obronnymi, w przeciwieństwie do dojrzałych mechanizmów obronnych, które korelowały ujemnie z dysregulacją. Naj-

silniejsze dodatnie korelacje wystąpiły pomiędzy trudnościami z kontrolą impulsów a niedojrzałymi mechanizmami obronnymi oraz brakiem akceptacji własnych emocji a mechanizmami neurotycznymi (Tabela 1).

By sprawdzić które spośród wszystkich komponentów dysregulacji emocjonalnej stanowią specyficzne, niezależne od innych predyktory (*unique predictors*) poszczególnych typów mechanizmów obronnych (MO) przeprowadzono trzykrotnie analizę regresji liniowej traktując kolejno jako zmienne zależne mechanizmy niedojrzałe, neurotyczne i dojrzałe. Do równań regresji wprowadzono zmienne związane z dysregulacją emocjonalną. Dla zmiennej zależnej niedojrzałe MO specyficznym predyktorem okazała się zmienna: trudności z kontrolą impulsów, model regresji był dobrze dopasowany do danych: $F(1, 165)=30.8$; $p=.000$. Zmienna trudności z kontrolą impulsów wyjaśnia 15% wariacji zmiennej zależnej (skorygowane $R^2=.152$). Zależność między predyktorem a zmienną zależną jest dodatnia i umiarkowanie silna ($beta=.4$), co oznacza, że im większe problemy w kontroli impulsów występują u danej osoby, tym większego nasilenia niedojrzałych MO należy się u niej spodziewać. Dla zmiennej neurotyczne MO specyficznym predyktorem okazały się dwie zmienne: niezdolność do akceptacji emocji oraz brak świadomości emocjonalnej. Model regresji był dobrze dopasowany do danych $F(2, 164)=20.82$, $p=.000$. Okazało się, że związki pierwszego ze specyficznych predyktorów braku akceptacji emocji z neurotycznymi MO są silniejsze i pozytywne ($beta=.33$) zaś zależność pomiędzy trudnościami w uświadamianiu emocji a neurotycznymi MO jest nieco słabsza i jednocześnie negatywna ($beta=-.22$). Wynika z tego, że im bardziej osoba nie akceptuje własnych reakcji emocjonalnych przy równoczesnej deklaracji większej świadomości swoich emocji, tym wyższy występuje u niej poziom neurotycznych mechanizmów obronnych. Dla dojrzałych mechanizmów obronnych nie zaobserwowano żadnych specyficznych predyktorów wśród komponentów dysregulacji emocjonalnej.

W celu zanalizowania związków pomiędzy poznawczymi aspektami teorii umysłu a typami mechanizmów obronnych obliczono współczynniki korelacji *r*-Pearsona dla zmiennych: teoria umysłu oraz niedojrzałe, neuro-

Tabela 1

Korelacje pomiędzy typami mechanizmów obronnych a dysregulacją emocjonalną

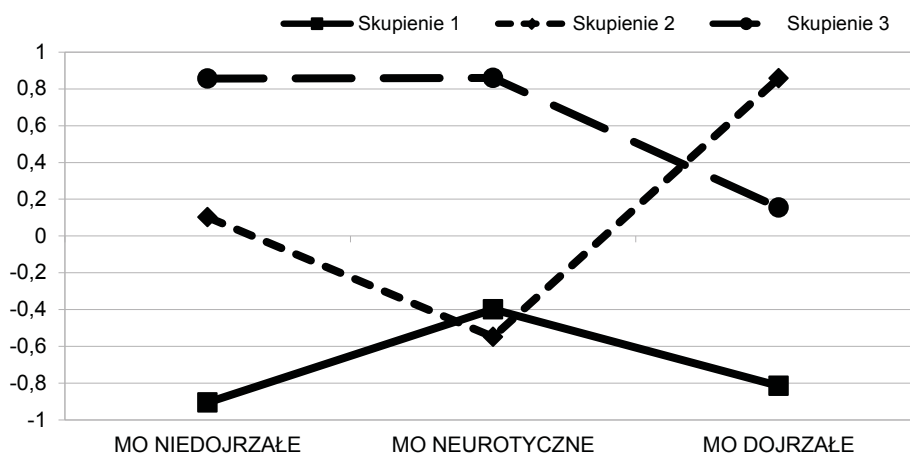
	1. nieakc.	2. cel	3. impulsy	4. świad.	5. strategie	6. rozum	7. ogólna DE
MO niedojrzałe	.244**	.313**	.401**	-.104	.317**	.231**	.380**
MO neurotyczne	.402**	.277**	.273**	-.316**	.358**	.059	.303**
MO dojrzałe	-.160*	-.147*	-.209**	.46	-.206*	-.099	-.201**

** Korelacja jest istotna na poziomie .01, * Korelacja jest istotna na poziomie .05,

1. nieakceptacja emocji, 2. trudności w zaangażowanie zachowania zorientowane na cel pod wpływem emocji, 3. trudności z zachowaniami impulsywnymi, 4. brak świadomości emocjonalnej, 5. ograniczony dostęp do efektywnych strategii regulacji, 6. brak rozumienia emocji, 7. ogólny poziom dysregulacji emocjonalnej

tyczne i dojrzałe mechanizmy obronne. Okazało się, że w zasadzie zmienne te nie są współzależne, nie wykryto ani jednego istotnego związku przy wykorzystaniu globalnych wskaźników pomiaru mechanizmów dojrzałych, niedojrzałych i neurotycznych oraz zadań mentalistycznych. Dalsza analiza szczegółowa korelacji pomiędzy konkretnymi mechanizmami obronnymi a poszczególnymi zadaniami mentalistycznymi ujawniła pojedyncze słabe zależności między zmiennymi. Najwięcej tych związków, choć i tak były one nieliczne, zaobserwowano wśród neurotycznych mechanizmów obronnych, wśród których reakcja upozorowana najsilniej korelowała z zadaniem niewinne kłamstwo (*white lie*) ($r=.22, p<.01$). Ponadto neurotyczne mechanizmy obronne korelowały dodatnio z niewinnym kłamstwem, a ujemnie z zadaniem typu podwójny blef, choć związki te nie były silne (odpowiednio: $r=.2, p<.01$, oraz $r=-.17, p<.05$).

W drugim etapie analizy danych weryfikowano hipotezy o różnicowaniu grup o odmiennej organizacji osobowości (tu: strukturze MO) pod względem poziomu dysregulacji emocjonalnej oraz w zakresie poznawczych aspektów teorii umysłu; analiza odnosząca się do ostatniej z wymienionych zmiennych miała charakter eksploracyjny. W tym celu pogrupowano osoby biorące udział w badaniu ze względu na występującą u nich strukturę MO. Zastosowano analizę skupień metodą *k*-średnich, przyjęto rozwiązanie z trzema skupieniami nie różniącymi się pod względem wieku, płci i wykształcenia. W pierwszym znalazły się osoby ($N=61$), które cechowały się ogólnie niskim poziomem nasilenia mechanizmów obronnych, przy czym dominowały u nich neurotyczne mechanizmy obronne przy niższym poziomie zarówno dojrzałych i niedojrzałych MO (SK1 – NEUROT). Do drugiego skupienia włączono osoby ($N=49$), u których

Ryc. 1. Skupienia wyodrębnione na podstawie konfiguracji mechanizmów obronnych

Tabela 2

Wyniki analizy wariancji pomiędzy skupieniami wyodrębnionymi na podstawie konfiguracji MO

	1. nieakc. M (SD)	2. cel M (SD)	3. impulsy M (SD)	4. świad. M (SD)	5. strategie M (SD)	6. rozum M (SD)	7. DE M (SD)	8. TU M (SD)	9. blef M (SD)
Skupienie 1 NEUROT	13.30 (4.87)	15.25 ^b (5.22)	12.80 ^b (4.77)	16.98 (4.26)	19.1 ^b (6.2)	19.62 (6.36)	86.34 ^b (21.56)	5.88 (1.92)	1.14 (.79)
Skupienie 2 DOJRZAŁE	11.40 ^a (3.91)	14.35 ^a (4.45)	12.14 ^a (4.69)	17.24 (3.64)	17.02 ^a (5.33)	9.70 (4.25)	81.73 ^a (15.91)	6.2 (1.66)	1.47 ^a (.77)
Skupienie 3 NEUROT.- NIEDOJRZ.	15.48 ^a (5.53)	17.70 ^{ab} (4.6)	16.40 ^{ab} (5.24)	15.53 (3.59)	22.36 ^{ab} (6.35)	9.61 (3.99)	97.72 ^{ab} (18.96)	5.48 (1.64)	.98 ^a (.78)
<i>F</i> (2, 165)	9.40	7.24	12.22	3.15	10.83	.379	10.13	2.28	5.25
<i>p</i>	.000	.000	.000	n.i.	.000	n.i.	.000	n.i.	.006

^a istotna różnica pomiędzy skupieniem 2 i 3 (test istotności różnic *post hoc* Tukeya $p<.01$), ^b istotna różnica pomiędzy skupieniem 1 i 3 (test istotności różnic *post hoc* Tukeya $p<.01$), 1. nieakceptacja emocji, 2. trudności w zaangażowaniu w zachowania zorientowane na cel pod wpływem emocji, 3. trudności z kontrolą impulsów, 4. brak świadomości emocjonalnej, 5. ograniczony dostęp do efektywnych strategii regulacji, 6. brak rozumienia emocji, 7. ogólny poziom dysregulacji emocjonalnej 8. teoria umysłu – ogólny wynik, 9. zadanie typu podwójny blef

występował najwyższy poziom dojrzałych mechanizmów, przy średnim poziomie niedojrzałych i niskim neurotycznym (SK2 – DOJRZ). Osoby tworzące trzecie skupienie ($N=58$) to badani z wysokimi wynikami zarówno w niedojrzałych jak i neurotycznych, przy niskim poziomie dojrzałych (SK3 – NEUROT/NIEDOJRZ). (Rycina 1)

Sprawdzono czy przynależność do jednego ze skupień, a więc dominacja w strukturze osobowości mechanizmów dojrzałych, neurotycznych lub niedojrzałych/neurotycznych, wiąże się ze zróżnicowaniem poziomu dysregulacji emocjonalnej i wykonywaniem zadań mentalistycznych. Przy wykorzystaniu analizy wariancji porównano skupienia pod względem komponentów dysregulacji i wskaźników teorii umysłu (Tabela 2). Zaobserwowano istotne różnice pomiędzy skupieniami w zakresie czterech komponentów i globalnym wskaźniku dysregulacji, natomiast nie ujawniono różnic w odniesieniu do pojedynczych zadań mentalistycznych, z wyjątkiem zadania typu podwójny blef. Dokładny wzorzec wyników układał się następująco: przede wszystkim wyraźne różnice wystąpiły pomiędzy skupieniami osób z przewagą dojrzałych mechanizmów obronnych (SK2) i osób z niedojrzałymi/neurotycznymi mechanizmami (SK3), ta ostatnia grupa uzyskiwała wyniki wskazujące na wyższy poziom dysregulacji oraz niższy poziom rozwiązania zadania podwójny blef. Ponadto osoby z dominacją MO neurotycznych ujawniły niższy poziom w zakresie niektórych komponentów dysregulacji w porównaniu z osobami charakteryzującymi się przewagą niedojrzałych/neurotycznych MO, nie różniły się natomiast znacząco od osób z dojrzałymi mechanizmami. Otrzymane wyniki wskazują także na brak różnic pomiędzy osobami przynależącymi do różnych skupień w zakresie trudności w uświadomieniu sobie emocji i ich rozumieniu.

DYSKUSJA

Niniejsze badania dotyczyły zależności pomiędzy dojrzałością mechanizmów obronnych rozumianą jako wskaźnik poziomu organizacji osobowości a dysregulacją emocjonalną i teorią umysłu. Odnośnie dysregulacji emocjonalnej celem było sprawdzenie czy i w jakim stopniu zależności obserwowane w grupach klinicznych występują również w ogólnej populacji zróżnicowanej ze względu na poziom dojrzałości mechanizmów obronnych. Natomiast w odniesieniu do teorii umysłu badania koncentrowały się tylko na poznawczych jej aspektach, czyli na zdolności do wnioskowania o zachowaniach innych na podstawie ich przekonań (*belief-desire reasoning*) (Fonagy i Luyten, 2009), stawiając pytanie o to, czy teoria umysłu ma także funkcje regulacyjne wobec emocji. W szerszej, klinicznej perspektywie jest to pytanie o odrębne, przynajmniej częściowo, znaczenie poznawczych i emocjonalnych komponentów teorii umysłu czy mentalizacji dla różnych form zaburzeń oraz odmienne trajektorie rozwojowe.

Zgodnie z przewidywaniami ujawniono znaczące zależności pomiędzy mechanizmami obronnymi a dysregulacją

emocjonalną. Okazało się, że związki pomiędzy niedojrzałymi i neurotycznymi mechanizmami obronnymi a komponentami dysregulacji są pozytywne, w przeciwieństwie do zależności pomiędzy dysregulacją i dojrzałymi mechanizmami. Zaobserwowane wzorce wyników mogą stanowić podstawę konstytuowania profili czy stylów dysregulacji emocjonalnej ze względu na poziom organizacji osobowości, podobnie jak podejmuje się próby opisu tych stylów dla konkretnych zaburzeń (np. Baker i in., 2004). W odniesieniu do specyficznych profili dysregulacji wyraźny, charakterystyczny związek ujawnił się pomiędzy impulsywnością a niedojrzałością mechanizmów obronnych. Rezultat ten potwierdza założenia Kernberga (Clarkin, i in., 2006) dotyczące słabości ego wyrażającej się w niezdolności do kontroli impulsów w niższym poziomie organizacji osobowości, w którym przeważają niedojrzałe mechanizmy oparte na rozszczepieniu. Z kolei dla neurotycznych mechanizmów obronnych znaczące okazały się dwa komponenty dysregulacji: wysoka nieakceptacja własnych emocji oraz wysoka świadomość emocji. W badaniach w obszarze zaburzeń lękowych (a więc tych, które najściślej związane są z neurotycznymi mechanizmami obronnymi) postuluje się mechanizm unikania doświadczenia emocjonalnego (*experiential avoidance*), który jest przeciwstawiany zdolności do akceptowania pojawiających się w doświadczeniu doznań, uczuć, emocji (Blackledge i Hayes, 2001; Vilaradaga, i in., 2007). Niektóre badania nad zaburzeniami lękowymi (tu: panika) również ujawniają wyższy poziom świadomości emocji w porównaniu do grup kontrolnych (Baker i in., 2004). Profil dysregulacji dla neurotycznych mechanizmów obronnych sugerowałby nadmierną świadomość stanów emocjonalnych (co jednak nie wydaje się być jednoznaczne ze świadomością wypartych konfliktów, a raczej z ich konsekwencjami). Jednocześnie świadomości emocji towarzyszy brak akceptacji tych stanów, co prowadzi do unikania emocjonalnego. Odrębną kwestią jest problem kwestionariuszowego mierzenia świadomości emocji (Waller i Scheidt, 2004), co implikuje raczej deklaratorywność niż odzwierciedlenie w wynikach rzeczywistego poziomu uświadomienia emocji.

Odnośnie drugiego z celów badania w zasadzie wykazano brak zależności pomiędzy poznawczymi aspektami teorii umysłu i dojrzałością mechanizmów obronnych, która stanowiła wskaźnik poziomu organizacji osobowości. Wynika z tego, że zdolność do interpretowania czyjegoś zachowania w kategoriach jego stanów umysłu w ramach kompetencji zakładanych przez paradygmat fałszywych przekonań jest niezależna od obron przed zagrażającymi emocjami, zarówno prymitywnych, jak i dojrzałych, oraz od ich konfiguracji. Wyjaśnienie braku tego typu związków w kontekście obserwowanej zależności między mentalizacją a obronami (Müller i in., 2006) wymaga sięgnięcia do założeń o źródłach i funkcjach trudności w mentalizacji, podkreślających różnicę między poznawczymi (teoria umysłu) i emocjonalnymi (empatia, symbolizacja, mentalizacja) grupami procesów. Mentalizacyjne deficyty obejmujące proble-

my w symbolizacji, szczególnie w nadawaniu znaczenia treściom w umyśle innej osoby, pełnią funkcję obronną gdy dziecko odmawia przyjęcia do wiadomości stanu umysłu opiekuna-agresora (Fonagy, 1991), czy też w przypadku obronnej dysocjacji znaczenia w schemacie emocjonalnym (Bucci, 2011). W konsekwencji dochodzi do powstania rozmaitych objawów i ukształtowania się niższego poziomu organizacji osobowości. Natomiast wykonywanie zadań pochodzących z paradygmatu fałszywych przekonań czy też w warunkach naturalnych wnioskowanie na temat przyczyn czyjegoś zachowania charakteryzuje szereg różnic w porównaniu do sytuacji, która wymaga konfrontacji z trudnymi emocjami. Osoba nie jest zaangażowana emocjonalnie w historię bohatera, którego umysł ma rozpoznać, nie jest pobudzona emocjonalnie (brak aktywacji systemu przywiązania) (Fonagy, 2008), w tym szczególnie nie są aktywowane korespondujące z historią treści niesymbolizowanego schematu emocjonalnego (Bucci, 2011), historia jest pozbawiona aspektów relacyjnych, jest to raczej wnioskowanie o stanach umysłu, w którym figurą jest „obiekt”, a nie „self w emocjonalnej relacji do obiektu” (Choi-Kain i Gundersen, 2005; Fonagy i Luyten, 2009). Wynika z tego ogólniejszy wniosek, że bez względu na strukturę mechanizmów obronnych zdolności związane z teorią umysłu mogą być zachowane, przy obniżonej mentalizacji dla mniej dojrzałych mechanizmów (Müller i in., 2006), co sugeruje odmienną, przynajmniej częściowo, ścieżkę rozwojową dla tej kompetencji niż dla mentalizacji.

Pomimo zasadniczej niezależności teorii umysłu i mechanizmów obronnych ujawniono tylko kilka niezbyt silnych związków pojedynczych mechanizmów i typów zadań mentalizacyjnych. Jednym z nich był związek reakcji upozorowanej z zadaniem typu niewinne kłamstwo. Neurotyczny mechanizm obronny jakim jest reakcja upozorowana polega na prezentowaniu postawy przeciwnej do wypartego pragnienia (Galatariotou, 2008), w celu zaprzeczenia ambiwalencji (McWilliams, 2009). Jednocześnie historia typu niewinne kłamstwo przedstawiała bohatera powstrzymującego się od mówienia przykrego komentarza po to, by nie zranić czyichś uczuć (Happé, 1994). W związku z tym ten typ zadania mentalistycznego oddaje dokładnie istotę mechanizmu obronnego, stąd związek tych zmiennych wydaje się oczywisty. Druga z ujawnionych zależności to negatywny związek neurotycznych mechanizmów obronnych z zadaniem typu podwójny blef. Podobny wynik zaobserwowano w opisanych wyżej badaniach nad zaburzeniami lękowymi (tu: obsesyjno-kompulsywnymi, Sayin, 2010), w których można spodziewać się przewagi neurotycznych mechanizmów obronnych. Zgodnie z interpretacją autorów podwójny blef wymaga raczej mentalizacji niż prostej teorii umysłu, co implikuje występowanie związku pomiędzy neurotycznymi mechanizmami obronnymi a mentalizacją, ale nie teorią umysłu. Prawdopodobnie zadanie typu podwójny blef stanowi przykład sytuacji, w której wnioskowanie o przekonaniach i rozumienie emocjonalne „wzajemnie oddziałują na siebie i tylko w połą-

czeniu generują efektywne rozumienie społeczne (Fonagy i Luyten, 2009, s. 1360).

Wśród ograniczeń przeprowadzonych badań należy wspomnieć przede wszystkim o zastosowaniu w nich tylko jednego wskaźnika organizacji osobowości – mechanizmów obronnych. Choć z założeń odnoszących się do poziomów organizacji osobowości wynika stabilna współzależność wszystkich elementów organizacji (Caligor i in., 2007), to warto byłoby poddać weryfikacji także inne jej aspekty, jak zdolność do testowania rzeczywistości czy integracja tożsamości. Po drugie, choć udało się wykazać w ogólnej populacji pewne zależności specyficzne dla populacji klinicznych, niemniej jednak nie testowano w jednym badaniu teorii umysłu i mentalizacji, co byłoby wskazane szczególnie w zaburzeniach w celu opisu ich odmiennych funkcji i linii rozwojowych.

LITERATURA

- Andrews, G., Singh, M., Bond, M. (1993). The Defence Style Questionnaire. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 181, 4, 246–256.
- Baker, R., Holloway, J., Thomas, P.W., Thomas, S., Owens, M. (2004). Emotional processing in panic. *Behaviour Research and Therapy*, 42, 1271–1287.
- Baron-Cohen, S., Golan, O., Chakrabarti, B., Belmonte, M.K. (2008). Social cognition and autism spectrum conditions. W: C. Sharp, P. Fonagy, I. Goodyer (red.), *Social cognition and developmental psychopathology*. Oxford: Oxford University Press.
- Blackledge, J.T., Hayes, S.C. (2001). Emotion regulation in acceptance and commitment therapy. *Journal of Clinical Psychology*, 57, 2, 243–255.
- Borkovec, T.D., Newman, M.G. (1998). Worry and generalized anxiety disorder. W: A.S. Bellack, M. Hersen, P. Salkovsis (red.), *Comprehensive clinical psychology: Vol. 6: Adults: Clinical formulations and treatment* (s. 439–459).
- Bridges, L.J., Denham, S.A., Ganiban, J.M. (2004). Definitional issues in emotion regulation research. *Child Development*, 75, 2, 340–345.
- Bucci, W. (1997). Symptoms and symbols: A multiple code theory of somatization. *Psychoanalytic Inquiry*, 17, 151–172.
- Bucci, W. (2005). The interplay of subsymbolic and symbolic processes in psychoanalytic treatment. *Psychoanalytic Dialogue*, 15, 6, 855–873.
- Bucci, W. (2007). New perspectives on the multiple code theory. W: F.S. Anderson (red.), *Bodies in treatment: The unspoken dimension* (s. 51–77). Hillsdale: The Analytic Press, Inc.
- Bucci, W. (2011). The role of subjectivity and intersubjectivity in the reconstruction of dissociated schemes; converging perspectives from psychoanalysis, cognitive science and affective neuroscience. *Psychoanalytic Psychology*, 28, 2, 247–266.
- Caligor, E., Kernberg, O.F., Clarkin, J.F. (2007). *Handbook of dynamic psychotherapy for higher level personality pathology*. Washington, London: American Psychiatric Publishing, Inc.
- Campbell-Sills, L., Barlow, D.H. (2007). Incorporation emotion regulation into conceptualization and treatments of

- anxiety and mood disorders. W: J.J. Gross (red.), *Handbook of emotion regulation* (s. 542-559). New York: Guilford Press.
- Carpendale, J., Chandler, M.J. (1996). On the distinction between false-belief understanding and subscribing to an interpretive theory of mind. *Child Development*, 67, 1686-1706.
- Choi-Kain, L.W., Gunderson, J.G. (2008). Mentalization: Ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 165, 1127-1135.
- Clarkin, J.F., Yeomans, F., Kernberg, O.F. (2006). *Psychotherapy for borderline personality: focusing on object relations*. Washington, DC, American Psychiatric Publishing.
- de Mijolla, A. (red.). (2005). *International dictionary of psychoanalysis*. Detroit: Thomson Gale.
- Diamond, D., Kernberg, O. (2008). Discussion. W: F.N. Busch (red.), *Mentalization. Theoretical considerations, research findings, and clinical implications* (s. 235-260). New York, London: The Analytic Press.
- Eisenberg, N., Spinrad, T.L. (2004). Emotion-related regulation: Sharpening the definition. *Child Development*, 75, 2, 334-339.
- Fischer-Kern, M., Buchheim, A., Hörz, S., Schuster, P., Doring, S., Kapusta, N.D., Taubner, S., Tmej, A., Rentrop, M., Buchheim, P., Fonagy, P. (2010). The relationship between personality organization, reflective functioning, and psychiatric classification in borderline personality disorder. *Psychoanalytic Psychology*, 27, 4, 395-409.
- Fonagy, P. (1991). Thinking about thinking: Some clinical and theoretical considerations in the treatment of a borderline patient. *International Journal of Psycho-Analysis*, 72, 1-18.
- Fonagy, P. (2008). The mentalization-focused approach to social development. W: F.N. Busch (red.), *Mentalization. Theoretical considerations, research findings, and clinical implications* (s. 3-56). New York: The Analytic Press.
- Fonagy, P., Bateman, A.W. (2006). Mechanisms of change in mentalization-based Treatment of BPD. *Journal of Clinical Psychology*, 62, 4, 411-430.
- Fonagy, P., Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*, 21, 1355-1381.
- Galatariotou, C. (2008). Obrony. W: S. Budd, R. Rusbridger (red.), *Współczesna psychoanaliza brytyjska* (s. 33-60). Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Górska, D., Jasielska, A. (2010). Konceptualizacja przetwarzania emocjonalnego i jego pomiar – badania nad polską wersją skali przetwarzania emocjonalnego Bakera i współpracowników. *Studia Psychologiczne*, 48, 3, 75-87.
- Gratz, K.L., Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26, 41-54.
- Gratz, K.L., Rosenthal, M.Z., Tull, M.T., Lejuez, C.W., Gunderson, J.G. (2006). An experimental investigation of emotion dysregulation in Bborderline. *Journal of Abnormal Psychology*, 115, 4, 850-855.
- Gross, J.J., Feldman-Barrett, L. (2011). Emotion generation and emotion regulation: One or two depends on your point of view. *Emotion Review*, 3, 8-16.
- Happé, F.G.E (1994). An advanced test of theory of mind: understanding of story characters' thoughts and feelings by able autistic, mentally handicapped and normal children and adults. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 24, 129-54.
- Hibbard, S., Porcerelli, J. Kamoo, R., Schwartz, M., Abell, S. (2010). Defense and object relational maturity on thematic apperception test scales indicate levels of personality organization. *Journal of Personality Assessment*, 92, 3, 241-253.
- Hughes, C., Leekam, S. (2004). What are the links between theory of mind and social relations? Review, reflections and new directions for studies of typical and atypical development. *Social Development*, 13, 4, 590-619.
- Linehan, M.M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press.
- Linehan, M.M., Bohus, M., Lynch, T.R. (2007). Dialectical behavior therapy for pervasive emotion dysregulation: Theoretical and practical underpinnings. W: J.J. Gross (red.), *Handbook of emotion regulation* (s. 581-605). New York: Guilford Press.
- Liverant, G.I., Brown, T.A., Barlow, D.H., Roemer, L. (2008). Emotion regulation in unipolar depression: The effects of acceptance and suppression of subjective emotional experience on the intensity and duration of sadness and negative affect. *Behaviour Research and Therapy*, 46, 1201-1209.
- McWilliams, N. (2009). *Diagnoza psychoanalizyczna*. Gdańsk: GWP.
- Moore, B.E., Fine, B.D. (1996). *Słownik psychoanalizy*. Warszawa: Jacek Santorski & Co.
- Müller, C., Kaufhold, J., Overbeck, G., Grabhorn, R. (2006). The importance of reflective functioning to the diagnosis of psychic structure. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 79, 485-499.
- Perry, J.C., Bond, M. (2005). Defensive functioning. W: J.M. Oldham, A.E. Skodol, D.S. Bender (red.), *The American psychiatric publishing textbook of personality disorders* (s. 523-540). Washington, DC, American Psychiatric Publishing.
- Premack, D., Woodruff, G. (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behaviour & Brain Sciences*, 4, 515-526.
- Roemer, L., Salters, K., Raffa, S.D., Orsillo, S.M. (2005). Fear and avoidance of internal experiences in GAD: Preliminary tests of conceptual model. *Cognitive Therapy and Research*, 29, 1, 71-88.
- Sabbagh, M.A. (2004). Understanding orbitofrontal contributions to theory-of-mind reasoning: Implications for autism. *Brain and Cognition*, 55, 209-219.
- Sayin, A., Oral, N., Utku, Ç., Baysak, E., Candansayar, S. (2010). Theory of mind in obsessive-compulsive disorder: Comparison with healthy controls. *European Psychiatry*, 25, 116-122.
- Sharp, C. (2006). Mentalizing problems in childhood disorders. W: J.G. Allen, P. Fonagy (red.), *Handbook of mentalization-based treatment* (s. 101-122). London: John Wiley & Sons.
- Sharp, C., Pane, H., Ha, C., Venta, A., Patel, A.B., Sturek, J., Fonagy, P. (2011). Theory of mind and emotion regulation difficulties in adolescents with borderline traits. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 50, 6, 563-573.
- Soenke, M., Hahn, K.S., Tull, M.T., Gratz, K.L. (2010). Exploring the relationship between childhood abuse and

- analogue generalized anxiety disorder: The mediating role of emotion dysregulation. *Cognitive Therapy and Research*, 34, 401–412.
- Villardaga, R., Hayes, S.C., Schelin, L. (2007). Philosophical, theoretical and empirical foundations of acceptance and commitment therapy. *Annuario do Psicologia*, 38, 1, 117-128.
- Waller, E., Scheidt, C. (2004). Somatoform disorders as disorders of affect regulation: A study comparing the TAS-20 with non-self-report measures of alexithymia. *Journal of Psychosomatic Research*, 57, 3, 239-247.
- White, S., Hill, E., Happé, F., Frith, U. (2009). Revisiting the Strange Stories: Revealing Mentalizing Impairments in Autism. *Child Development*, 80, 4, 1097–1117.